

Наталя Твердохлєбова,

доктор філософії за спеціальністю 053 «Психологія», доцент,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
кафедра безпеки праці та навколишнього середовища (доцент);
 <https://orcid.org/0000-0003-3139-4308>,
e-mail: natav@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Статтю присвячено аналізу та систематизації зарубіжного досвіду адаптації військовослужбовців до мирного життя й обґрунтуванню можливостей його імплементації в український контекст з урахуванням сучасних викликів, спричинених повномасштабною війною. Проаналізовано провідні міжнародні моделі підтримки ветеранів: американські програми Warrior PATHH, K9s for Warriors, Comprehensive Soldier and Family Fitness, ізраїльські практики YaHaLOM, Peace of Mind, NATAL, британські ініціативи Combat Stress, PTSD Resolution, Bravehound, які демонструють системність, міжвідомчу взаємодію та мультидисциплінарний підхід. Порівняльний аналіз виявив спільні закономірності, серед яких акцент на ранньому втручанні, використанні моделей «рівний – рівному» (peer-support), залученні родин і громад, а також науково обґрунтованому моніторингу ефективності програм. Визначено, що бойовий досвід українських військовослужбовців має унікальні характеристики, зумовлені тривалістю, інтенсивністю, високотехнологічним характером війни. Запропоновано модель програми комплексної допомоги українським військовим ветеранам, у межах якої передбачено інтеграцію доказових і комплементарних методів терапії, розвиток національної мережі підтримки, створення центрів обслуговування за принципом «єдиного вікна» (one-stop-shop), залучення сімей і громад до процесу відновлення, впровадження цифрових рішень для забезпечення доступності допомоги. Практична значущість дослідження полягає в можливості впровадження запропонованої моделі в систему надання допомоги ветеранам України, що сприятиме підвищенню ефективності реабілітаційних

Авторські права: © 2026 належать авторам.
Подано для можливої публікації у відкритому доступі на умовах ліцензії
Creative Commons Attribution (BY NC) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

Copyright: © 2026 by the authors.
Submitted for possible open access
publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution
(BY NC) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

програми, зміцненню соціальної стабільності та відновленню людського потенціалу держави. Новизна дослідження полягає в розробленні адаптованої до українських реалій концепції багаторівневої підтримки ветеранів, заснованій на синтезі світових практик і національного досвіду. Результати можуть бути використані для формування державної політики у сфері соціальної та психологічної реінтеграції військовослужбовців, а також для розроблення спеціалізованих освітніх і тренінгових програм для фахівців системи підтримки ветеранів.

Ключові слова: реінтеграція ветеранів, міжнародний досвід, психологічна реабілітація, соціальна інтеграція, комплексна модель, посттравматичне зростання, модель «рівний – рівному», мультидисциплінарний підхід.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Питання психологічної та соціальної реінтеграції військовослужбовців після участі в бойових діях є одним із найважливіших гуманітарних і соціально-психологічних викликів сучасного суспільства. Масове залучення громадян до бойових дій, тривале перебування в екстремальних, стресогенних умовах, вплив травматичного досвіду та втрат призвели до глибоких змін у психоемоційному стані, системі цінностей і соціальній поведінці військовослужбовців. Після демобілізації значна частина ветеранів стикається із труднощами повернення до цивільного життя, що проявляється в порушенні соціальних зв'язків, професійної реалізації, сімейних відносин і психологічної рівноваги.

Складність проблеми посилюється наявністю психічних розладів, зокрема посттравматичного стресового розладу, депресивних і тривожних станів, агресивних реакцій та соціальної ізоляції, які впливають не лише на самих військовослужбовців, а й на їхні родини. Водночас національна система підтримки ветеранів в Україні перебуває на етапі становлення та характеризується фрагментарністю, відсутністю єдиної концепції, недостатньою міжвідомчою координацією та нестачею підготовлених фахівців. За таких умов особливої актуальності набуває питання використання зарубіжного досвіду адаптації військовослужбовців до мирного життя.

У багатьох країнах світу напрацьовано комплексні, багаторівневі моделі реінтеграції ветеранів, що поєднують психологічну, соціальну та професійну підтримку та ґрунтуються на системній взаємодії держави, громадських організацій і місцевих спільнот. Проте відсутність узагальненого аналізу й адаптації цих практик до українських реалій ускладнює формування ефективної національної системи підтримки ветеранів, що зумовлює наукову проблему цього дослідження. Вивчення міжнародного досвіду роботи з ветеранами, порівняльний аналіз моделей їх підтримки в різних країнах дозволяють

виявити спільні закономірності, ключові принципи та методологічні орієнтири, на яких може базуватися створення програми комплексної допомоги військовим ветеранам в Україні.

Стан дослідження проблеми

Проблема адаптації військовослужбовців до мирного життя після участі в бойових діях широко висвітлюється в сучасних наукових дослідженнях як складна міждисциплінарна сфера, що охоплює психологічні, соціальні та професійні аспекти реінтеграції. Зарубіжні дослідники зазначають, що процес реінтеграції включає не лише психологічну підтримку, а й соціальні та сімейні механізми підтримки, що сприяють успішному поверненню ветеранів у цивільне життя [1; 2]. Вітчизняні науковці, зокрема М. Пустовойт, І. Ромаш, М. Винник, К. Дзівак, І. Синюк, Б. Матушевський [3] досліджують інтегративні підходи у медичній та психологічній підтримці ветеранів, які включають психоедукацію та комплексну терапію після війни для забезпечення ефективної соціальної адаптації. В українській науковій літературі зосереджено увагу на психологічних аспектах реадaptaції, зокрема на ключових бар'єрах у процесі повернення до мирного життя, стигматизації ветеранів і складнощах соціально-психологічної інтеграції [4–6], на подоланні наслідків бойового стресу та реабілітації військовослужбовців [7], а також на управлінських і соціальних механізмах підтримки ветеранів у суспільстві [8].

Мета і завдання дослідження

Метою статті є систематизація зарубіжного досвіду реінтеграції військових ветеранів та розроблення моделі програми комплексної допомоги українським військовим. Для досягнення поставленої мети потребують вирішення такі *завдання*: 1) узагальнити досвід зарубіжних країн (США, Ізраїлю, Великої Британії) у сфері психологічної реабілітації та соціальної адаптації ветеранів; 2) охарактеризувати специфіку бойового досвіду українських військовослужбовців у контексті повномасштабної війни; 3) розробити модель програми комплексної допомоги українським військовим ветеранам з урахуванням міжнародних практик.

Наукова новизна дослідження

На основі аналізу міжнародних практик розроблено модель програми комплексної допомоги українським військовим ветеранам, що передбачає впровадження мультидисциплінарного підходу (психологічна, медична, соціальна та професійна підтримка) і включає чотири взаємопов'язані структурні компоненти: раннє втручання, використання моделі «рівний – рівному» (*peer-support*), мультидисциплінарну взаємодію та індивідуалізацію реабілітаційних траєкторій. Модель функціонує як цілісна система взаємодіючих складових, які можуть

реалізовуватися паралельно та адаптуватися до індивідуальних потреб ветерана.

Виклад основного матеріалу

У Сполучених Штатах Америки психологічна адаптація ветеранів після участі в бойових діях розглядається як важливий елемент національної безпеки та соціальної стабільності. Система підтримки ґрунтується на комплексному міжвідомчому підході, що охоплює психологічні, соціальні, правові та професійні аспекти реінтеграції військовослужбовців у цивільне життя. Особлива увага приділяється роботі з посттравматичним стресовим розладом (далі – ПТСР), моральною травмою, втратою життєвих орієнтирів і наслідками бойових поранень. Серед інноваційних практик провідне місце посідає програма Warrior PATHN, спрямована на розвиток посттравматичного зростання і трансформацію травматичного досвіду у внутрішній ресурс ветерана. Програма проводиться у форматі інтенсивних ретритів під керівництвом ветеранів-наставників і, згідно з результатами досліджень, сприяє підвищенню життєстійкості та зменшенню ризиків суїциду серед учасників [2]. Важливим напрямом є тваринно-асистована терапія. Зокрема, програми взаємодії ветеранів із собаками-помічниками демонструють зменшення тривожності, гіперзбудження та соціальної ізоляції [9; 10].

На інституційному рівні функціонує система Comprehensive Soldier and Family Fitness, орієнтована на розвиток психологічної стійкості військовослужбовців і членів їхніх родин [11]. Перехідні програми, зокрема Transition Assistance Program, забезпечують підготовку до цивільного життя через підтримку у сфері освіти, працевлаштування та соціальної інтеграції. Значну роль відіграють моделі «рівний – рівному», які ґрунтуються на взаємній підтримці ветеранів і демонструють високу ефективність у подоланні ізоляції та емоційного відчуження, а також комплементарні методи, поєднані з когнітивно-поведінковою терапією, що сприяють стабілізації емоційного стану та покращенню якості життя ветеранів [12].

Ізраїльський підхід до адаптації ветеранів після бойового досвіду ґрунтується на інтегрованій моделі, що поєднує медичну, психологічну та соціальну складові й орієнтована на раннє втручання, запобігання хронізації психотравми та зниження стигматизації звернення по психологічну допомогу.

Ключовою практикою є програма Peace of Mind, розроблена організацією Metiv, яка реалізується у груповому форматі для бойових підрозділів і спрямована на взаємну підтримку та соціальну інтеграцію. Програма включає психоедукацію, групову обробку бойового досвіду та практики саморегуляції й демонструє ефективність у зниженні симптомів ПТСР і стимулюванні посттравматичного зростання [13].

Важливою складовою є метод раннього психологічного втручання YaHaLOM, запроваджений Армією оборони Ізраїлю для надання першої психологічної допомоги при гострих стресових реакціях безпосередньо в бойових умовах. Дослідження підтверджують його ефективність у зниженні ризику розвитку ПТСР та підвищенні готовності військових до самопомоги [14].

На державному рівні система реабілітації ветеранів охоплює медичну допомогу, психотерапію, освіту та професійну підготовку, що сприяє соціальній і трудовій реінтеграції [15]. Діяльність спеціалізованих центрів, зокрема ІСТР і NATAL, забезпечує науково обґрунтовану та довготривалу підтримку ветеранів та їхніх родин.

Система підтримки ветеранів у Великій Британії належить до найрозвиненіших у Європі та ґрунтується на міжсекторальній взаємодії державних структур, благодійних організацій і громадських ініціатив. Її метою є психологічна реабілітація, соціальна інтеграція та професійна реалізація військовослужбовців, які повертаються до цивільного життя після бойових дій, з особливим акцентом на роботу з ПТСР, тривожними й депресивними станами. Ключову роль у системі відіграє організація Combat Stress, яка надає спеціалізовану психотерапевтичну допомогу, поєднуючи когнітивно-поведінкову терапію, групову роботу, арттерапію та психологічну освіту. Ефективність програми підтверджується зниженням симптомів ПТСР і покращенням адаптивних механізмів [16]. Важливим елементом є впровадження моделі «рівний – рівному», що забезпечує тривале супроводження та зменшує стигматизацію звернення по допомогу [17]. Післятерапевтична підтримка координується в межах національної моделі IAPT [18]. Організація PTSD Resolution застосовує метод Human Givens Therapy з технікою Rewind, забезпечуючи короткотривалу, доступну й ефективну допомогу ветеранам та їхнім родинам [19]. Програма Head Start організації Walking With The Wounded інтегрує сучасні психотерапевтичні методи із соціальною та професійною підтримкою [20]. Інноваційні підходи, зокрема тваринно-асистована терапія в межах програми Bravehound, демонструють позитивний вплив на емоційний стан і соціальну реінтеграцію ветеранів. Загалом британська модель вирізняється комплексністю, доступністю та довготривалістю підтримки.

Узагальнюючи аналіз зарубіжного досвіду, можна зазначити, що спільною рисою підходів до адаптації ветеранів у США, Ізраїлі та Великій Британії є формування міжнародних стандартів надання допомоги військовослужбовцям, які передбачають комплексність втручання, пріоритет психологічної реабілітації, врахування потреб родини ветерана, застосування доказових методів та обов'язкове впровадження моделі «рівний – рівному». Відмінні риси реалізації підходів до адаптації ветеранів у кожній країні узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1

Підходи до адаптації ветеранів у різних країнах

Критерій	США	Ізраїль	Велика Британія
Акценти в підході	Масштабні інституційні програми	Раннє втручання, інтеграція в цивільне життя	Міжсекторальна співпраця, благодійні ініціативи
Унікальні програми	Warrior PATHH, K9s For Warriors, CSF2	Peace of Mind, YaHaLO, NATAL	Combat Stress, PTSD Resolutio, Bravehound
Особливості організації	Сильна роль приватних фондів	Централізована державна система, акцент на груповій роботі	Тісна співпраця державних і благодійних організацій
Тривалість програм	Від тижневих інтенсивів до тривалих програм	Від оперативних втручань до постійних програм	Від короткотермінової терапії до 12-місячного супроводу
Методи роботи	Ретрити, тваринно-асистована терапія, комплементарні методи	Групова робота з підрозділами, польова психологічна допомога, соціальна інтеграція	Швидкий доступ до терапії, анонімність, терапія з тваринами

Бойовий досвід українських військовослужбовців у контексті повномасштабної війни має унікальні характеристики, зумовлені поєднанням інтенсивних бойових дій, високої технологічності війни, масової мобілізації та тривалого психоемоційного навантаження. Характерною рисою є постійна загроза життю внаслідок застосування ракетних ударів, дронів і зтяжних обстрілів, що призводить до тривалих стресових розладів, які часто зберігаються після демобілізації. Додатковим травматичним чинником є виконання бойових завдань у безпосередній близькості до цивільного населення, що посилює моральну відповідальність і психологічний тиск.

Однією з найглибших травм є втрата побратимів, що супроводжується почуттями провини, безсилля та емоційного спустошення. Розмитість меж між фронтом і тилом, накладання травм на попередній досвід війни, а також активна участь жінок у бойових діях створюють багатовимірний соціально-психологічний феномен. Це зумовлює необхідність розроблення комплексних, індивідуалізованих програм реабілітації, адаптованих до українського контексту. З урахуванням сучасних викликів повномасштабної війни така модель повинна бути багаторівневою, інтегрованою та спрямованою на забезпечення психологічної, соціальної, медичної й професійної реінтеграції ветеранів (рис. 1). Модель має нелінійний і системний характер, ґрунтується на принципах безперервності та клієнтоцентричності. Її структурні компоненти функціонують як взаємодоповнювальні елементи єдиного реабілітаційного процесу. Такий підхід забезпечує гнучку адаптацію програми до індивідуальних потреб ветеранів та динаміки їх відновлення.

Рис. 1. Модель комплексної допомоги українським військовим ветеранам

Першим базовим компонентом моделі є раннє психологічне втручання. В українських умовах цей напрям реалізується шляхом підготовки військових психологів та медиків до надання швидкої психологічної само- та взаємодопомоги безпосередньо в зоні бойових дій. Створення пунктів психологічної стабілізації на передовій дозволить знизити ризик хронізації бойових психотравм і забезпечити своєчасну профілактику гострих стресових реакцій. Другим компонентом є розвиток системи підтримки «рівний – рівному». У межах цього підходу заздалегідь підготовлені ветерани-наставники виконують функцію посередників між фахівцями і тими, хто потребує допомоги. Така взаємодія сприяє зменшенню бар'єрів довіри, подоланню стигматизації звернення по психологічну допомогу та підвищенню мотивації до участі у програмах реабілітації. Третім компонентом є створення мультидисциплінарних центрів за принципом «єдиного вікна», які забезпечуватимуть комплексну підтримку ветеранів – медичну, психологічну, юридичну, освітню та соціальну. Для реалізації цього напрямку необхідна координація дій міжвідомчих структур, зокрема Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства оборони України, органів місцевого самоврядування та громадських організацій. Четвертий компонент – індивідуалізація програм реабілітації. Враховуючи унікальність бойового досвіду, рівень психологічного навантаження й соціальні умови кожного військовослужбовця, допомога має базуватися на персоналізованих траєкторіях відновлення. Пропонується впровадити поетапний підхід: від скринінгу стану після демобілізації до складання індивідуального плану реабілітації, який включатиме клінічну терапію, соціальну адаптацію, професійну перепідготовку, підтримку родини.

Наступним важливим елементом моделі є поєднання доказових і комплементарних методів терапії. Ефективною є інтеграція когнітивно-поведінкової терапії, десенсибілізації та репроцесуалізації рухами очей (Eye Movement Desensitization and Reprocessing, EMDR), групової психотерапії з артпрактиками, музичною і тваринно-асистованою терапією, які сприяють емоційному відновленню, формуванню почуття безпеки та підвищенню мотивації до реабілітації.

Вагому роль у процесі адаптації відіграє залучення родини та громади. Для ветеранів важливо не лише відновити власний психологічний баланс, а й налагодити стосунки в сім'ї, уникнути агресивних або ізоляційних моделей поведінки. Тому модель передбачає освітньо-психологічні програми для членів сімей, а також просвітницькі кампанії для місцевих громад.

Окремим стратегічним напрямом є використання цифрових технологій. Умови воєнного стану й обмежена доступність спеціалістів у регіонах зумовляють необхідність розвитку онлайн-консультацій,

мобільних застосунків для самодопомоги і систем моніторингу психоемоційного стану ветеранів. Це відповідає світовим тенденціям диджиталізації у сфері психічного здоров'я.

Завершальним елементом є система моніторингу й оцінювання ефективності програми (рис. 2), яка передбачає регулярне вимірювання рівня ПТСР, депресії, тривожності, показників соціальної інтеграції, працевлаштування та якості життя ветеранів. Отримані дані забезпечуватимуть верифікацію результатів і дозволять своєчасно коригувати програму.

Рис. 2. Система моніторингу та оцінювання

Таким чином, модель допомоги українським ветеранам має ґрунтуватися на поєднанні принципів раннього втручання, рівноправної підтримки, мультидисциплінарності, персоналізації, сімейної залученості, цифрової інтеграції та постійного моніторингу результатів. Саме така система – гнучка, багаторівнева та людиноцентрована – здатна забезпечити не лише відновлення психічного здоров'я, а й успішну соціальну адаптацію військових після повернення з війни.

Висновки

Систематизація зарубіжного досвіду (США, Ізраїлю, Великої Британії) показала ефективність комплексних багатокомпонентних підходів до адаптації ветеранів, що поєднують психологічну, медичну, соціальну та професійну підтримку в єдину систему. Ключовими

елементами визнано: програми посттравматичного зростання, раннє втручання на полі бою, система підтримки «рівний – рівному», індивідуалізовані траєкторії реабілітації та активне залучення сімей і громад.

Критичний аналіз програм виявив як їхні переваги (системність, багаторівневність, наукова обґрунтованість), так і потенційні обмеження для прямого застосування в Україні, пов'язані з іншими соціокультурними умовами, масштабами потреб та ресурсними можливостями. Встановлено, що бойовий досвід українських військовослужбовців має унікальні характеристики, що зумовлюють специфічні потреби в реабілітації. Серед них: тривалість та інтенсивність бойових дій, високотехнологічний характер війни, розмитість меж між фронтом і тилом, накладення поточної травми на попередній травматичний досвід та формування колективної травми, що вимагає відповідного підходу до відновлення.

На основі міжнародних практик та аналізу національного контексту розроблено модель комплексної допомоги українським ветеранам, яка є гнучкою та орієнтованою на людину. Її впровадження забезпечить не лише відновлення психічного здоров'я ветеранів, але й їхню успішну соціальну та професійну реінтеграцію, що є запорукою соціальної стабільності і національної безпеки України в майбутньому.

Перспективи подальших наукових досліджень включають поглиблене вивчення ефективності окремих компонентів моделі в українському контексті та розроблення специфічних протоколів для окремих категорій ветеранів (жінки, добровольці, військові із тривалим стажем участі в бойових діях).

Список бібліографічних посилань: 1. Hicks N. R., Sharaievska I., Townsend J., Tysor D., Miller B. Recreation-Based Programming for Veteran Families: Practitioners' Perspective. *Journal of Veterans Studies*. 2024. Vol. 10, Iss. 1. Pp. 225–235. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i1.556>. 2. Rhodes J., Tedeschi R., Moore B., Alldredge C., Elkins G. Posttraumatic growth-oriented peer-based training among U.S. veterans: evaluation of post-intervention and long-term follow-up outcomes. *Frontiers in Psychology*. 2024. Vol. 14. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1322837>. 3. Pustovoyt M. M., Romash I., Romash I., Vynnyk M. I., Dzivak K. V., Syniuk I. I., Matushevskiy B. M. From treatment to social reintegration: principles of medical and psychological support of veterans (on example of the Russian-Ukrainian war). *Mental Health: Global Challenges Journal*. 2024. Vol. 7, Iss. 1. Pp. 55–70. DOI: <https://doi.org/10.56508/mhgcj.v7i1.196>. 4. Євтушенко Н., Твердохлебова Н. Діагностування розладів особистості у військовослужбовців в умовах війни. *Національні інтереси України*. 2024. № 2 (2). С. 33–45. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-2\(2\)-33-45](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-2(2)-33-45). 5. Твердохлебова Н., Євтушенко Н., Макаренко О. Дослідження копінг-поведінки людей для подолання стресу в умовах війни.

Перспективи та інновації науки. 2023. № 2 (20). С. 76–84. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-2\(20\)-76-84](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-2(20)-76-84). **6.** Tverdokhliebova N. Ye. Personal transformations in the process of professional self-realization. *Law and Safety*. 2025. No. 2 (96). Pp. 21–28. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2025.1.02>. **7.** Сингаївська І., Сокур І. Психологічна реабілітація воїнів після повернення у цивільне життя. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2025. № 3 (79). С. 421–428. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-79-421-428>. **8.** Бондаренко Ю., Левицька Н. Роль управління в системі соціальної адаптації військовослужбовців. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2025. Вип. 9 (1). С. 142–154. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2025.01.142>. **9.** DeCoursey M., Russell A., Keister K. Animal-assisted therapy: evaluation and implementation of a complementary therapy to improve the psychological and physiological health of critically ill patients. *Dimension of Critical Care Nursing*. 2010. Vol. 29, Iss. 5. DOI: <https://doi.org/10.1097/DCC.0b013e3181e6c71a>. **10.** Tedeschi R. G., Moore B. A. Posttraumatic growth as an integrative therapeutic philosophy. *Journal of Psychotherapy Integration*. 2021. Vol. 31, Iss. 2. Pp. 180–194. DOI: <https://doi.org/10.1037/int0000250>. **11.** Lester P., McBride S., Cornum R. Comprehensive soldier fitness: Underscoring the facts, dismantling the fiction // Building psychological resilience in military personnel: Theory and practice / ed. by R. R. Sinclair, T. W. Britt. Washington, USA : American Psychological Association, 2013. Pp. 193–220. DOI: <https://doi.org/10.1037/14190-009>. **12.** Perkins D. F., Aronson K. R., Morgan N. R., Bleser J. A., Vogt D., Copeland L. A., Finely E., Gilman C. Veterans' Use of Programs and Services as They Transition to Civilian Life: Baseline Assessment for the Veteran Metrics Initiative. *Journal of Social Service Research*. 2020. Vol. 46, Iss. 2. Pp. 241–255. DOI: <https://doi.org/10.1080/01488376.2018.1546259>. **13.** Harwood-Gross A., Weltman A., Kanat-Maymon Y., Pat-Horenczyk R., Brom D. Peace of mind: Promoting psychological growth and reducing the suffering of combat veterans. *Military Psychology*. 2022. Vol. 34, Iss. 6. Pp. 668–678. DOI: <https://doi.org/10.1080/08995605.2022.2044119>. **14.** Adler A., Gutierrez A., McCuaig Edge H., Nordstrand A., Simms A., Willmund G. Peer-based intervention for acute stress reaction: adaptations by five militaries. *BMJ Military Health*. 2023. Vol. 170, Iss. 5. Pp. 425–429. DOI: <https://doi.org/10.1136/military-2022-002344>. **15.** Martz E. Rehabilitation in Israel. *Disability Studies Quarterly*. 2003. Vol. 23, No. 2. Pp. 205–208. DOI: <https://doi.org/10.18061/dsq.v23i2.424>. **16.** Steenkamp M. M., Litz B. T., Marmar C. R. First-line Psychotherapies for Military-Related PTSD. *JAMA*. 2020. Vol. 323, No. 7. Pp. 656–657. DOI: <https://doi.org/10.1001/jama.2019.20825>. **17.** Aitken D., Kinane C. An Evaluation of Veteran-Led Peer Support Services for UK Veterans with Complex Mental Health Needs. *Journal of Veteran's Studies*. 2024. Vol. 10, Iss. 1. Pp. 76–84. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i1.480>. **18.** Clarkson P., Giebel C., Challis D., Duthie P., Barrett A., Lambert H. Outcomes from a pilot psychological therapies service for UK military

veterans. *Nursing Open*. 2016. Vol. 3, Iss. 4. Pp. 227–235. DOI: <https://doi.org/10.1002/nop2.57>. **19.** Hall C., Greenberg N. A service evaluation of PTSD Resolution therapy for military veterans. *Occupational Medicine*. 2025. Vol. 75, Iss. 2. Pp. 105–112. DOI: <https://doi.org/10.1093/ocmed/kqaf012>. **20.** Dalton J., Thomas S., Melton H., Harden M., Eastwood A. The provision of services in the UK for UK armed forces veterans with PTSD: a rapid evidence synthesis. *Health and Social Care Delivery Research*. 2018. Vol. 6, Iss. 11. DOI: <https://doi.org/10.3310/hsdr06110>.

Надійшла до редакції: 14.01.2026

Прийнята до друку після рецензування: 03.03.2026

Опублікована: 01.04. 2026

References: **1.** Hicks, N. R., Sharaievskaya, I., Townsend, J., Tysor, D., & Miller, B. (2024). Recreation-Based Programming for Veteran Families: Practitioners' Perspective. *Journal of Veterans Studies*, 10(1), 225–235. <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i1.556>. **2.** Rhodes, J., Tedeschi, R., Moore, B., Alldredge, C., & Elkins, G. (2024). Posttraumatic growth-oriented peer-based training among U.S. veterans: evaluation of post-intervention and long-term follow-up outcomes. *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1322837>. **3.** Pustovoyt, M. M., Romash, I., Romash, I., Vynnyk, M. I., Dzivak, K. V., Syniuk, I. I., & Matushevskiy, B. M. (2024). From treatment to social reintegration: principles of medical and psychological support of veterans (on example of the Russian-Ukrainian war). *Mental Health: Global Challenges Journal*, 7(1), 55–70. <https://doi.org/10.56508/mhgcj.v7i1.196>. **4.** Yevtushenko, N., & Tverdokhliebova, N. (2024). Diagnosis of personality disorders military servants in the conditions of war. *National Interests of Ukraine*, 2(2), 33–45. [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-2\(2\)-33-45](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-2(2)-33-45). **5.** Tverdokhliebova, N., Yevtushenko, N., & Makarenko, O. (2023). Research of people's coping behavior for solving stress in war conditions. *Prospects and innovations of science*, 2(20), 76–84. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-2\(20\)-76-84](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-2(20)-76-84). **6.** Tverdokhliebova, N. Ye. (2025). Personal transformations in the process of professional self-realization. *Law and Safety*, 2(96), 21–28. <https://doi.org/10.32631/pb.2025.1.02>. **7.** Synhaivska, I., & Sokur, I. (2025). Psychological rehabilitation of soldiers after returning to civilian life. *Scientific Notes of "KROK" University*, 3(79), 421–428. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-79-421-428>. **8.** Bondarenko, Yu., & Levyska, N. (2025). The role of management in the system of social adaptation of military personnel. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University*, 9(1), 142–154. <https://doi.org/10.23939/semi2025.01.142>. **9.** DeCoursey, M., Russell, A., & Keister, K. (2010). Animal-assisted therapy: evaluation and implementation of a complementary therapy to improve the psychological and physiological health of critically ill patients. *Dimension of Critical Care Nursing*, 29(5). <https://doi.org/10.1097/DCC.0b013e3181e6c71a>. **10.** Tedeschi, R. G., & Moore, B. A. (2021). Posttraumatic growth as an integrative therapeutic

philosophy. *Journal of Psychotherapy Integration*, 31(2), 180–194. <https://doi.org/10.1037/int0000250>. **11.** Lester, P., McBride, S., & Cornum, R. (2013). Comprehensive soldier fitness: Underscoring the facts, dismantling the fiction. In R. R. Sinclair, & T. W. Britt (Eds.), *Building psychological resilience in military personnel: Theory and practice* (pp. 193–220). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14190-009>. **12.** Perkins, D. F., Aronson, K. R., Morgan, N. R., Bleser, J. A., Vogt, D., Copeland, L. A., Finely, E., & Gilman, C. (2020). Veterans' Use of Programs and Services as They Transition to Civilian Life: Baseline Assessment for the Veteran Metrics Initiative. *Journal of Social Service Research*, 46(2), 241–255. <https://doi.org/10.1080/01488376.2018.1546259>. **13.** Harwood-Gross, A., Weltman, A., Kanat-Maymon, Y., Pat-Horenczyk, R., & Brom, D. (2022). Peace of mind: Promoting psychological growth and reducing the suffering of combat veterans. *Military Psychology*, 34(6), 668–678. <https://doi.org/10.1080/08995605.2022.2044119>. **14.** Adler, A., Gutierrez, A., McCuaig Edge, H., Nordstrand, A., Simms, A., & Willmund, G. (2023). Peer-based intervention for acute stress reaction: adaptations by five militaries. *BMJ Military Health*, 170(5), 425–429. <https://doi.org/10.1136/military-2022-002344>. **15.** Martz, E. (2003). Rehabilitation in Israel. *Disability Studies Quarterly*, 23(2), 205–208. <https://doi.org/10.18061/dsq.v23i2.424>. **16.** Steenkamp, M. M., Litz, B. T., & Marmar, C. R. (2020). First-line Psychotherapies for Military-Related PTSD. *JAMA*, 323(7), 656–657. <https://doi.org/10.1001/jama.2019.20825>. **17.** Aitken, D., & Kinane, C. (2024). An Evaluation of Veteran-Led Peer Support Services for UK Veterans with Complex Mental Health Needs. *Journal of Veteran's Studies*, 10(1), 76–84. <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i1.480>. **18.** Clarkson, P., Giebel, C., Challis, D., Duthie, P., Barrett, A., & Lambert, H. (2016). Outcomes from a pilot psychological therapies service for UK military veterans. *Nursing Open*, 3(4), 227–235. <https://doi.org/10.1002/nop2.57>. **19.** Hall, C., & Greenberg, N. (2025). A service evaluation of PTSD Resolution therapy for military veterans. *Occupational Medicine*, 75(2), 105–112. <https://doi.org/10.1093/occmed/kqaf012>. **20.** Dalton, J., Thomas, S., Melton, H., Harden, M., & Eastwood, A. (2018). The provision of services in the UK for UK armed forces veterans with PTSD: a rapid evidence synthesis. *Health and Social Care Delivery Research*, 6(11). <https://doi.org/10.3310/hsdr06110>.

Received the editorial office: 14 January 2026

Accepted for publication after review: 3 March 2026

Published: 1 April 2026

Natalia Tverdokhliebova,

Doctor of Philosophy in Psychology, Associate Professor,
National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”,
Department of Occupational and Environmental Safety (Associate Professor);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3139-4308>,
e-mail: natatv@ukr.net

Using Foreign Experience in Reintegrating Military Personnel

The article is devoted to the analysis and systematisation of foreign experience in adapting military personnel to civilian life and justifying the possibilities of its implementation in the Ukrainian context, taking into account the current challenges caused by full-scale war. Leading international models of veteran support are analysed: the American programmes Warrior PATHH, K9s for Warriors, Comprehensive Soldier and Family Fitness, Israeli practices Ya-HaLOM, Peace of Mind, NATAL, British initiatives Combat Stress, PTSD Resolution, Bravehound, which demonstrate consistency, interagency cooperation and a multidisciplinary approach. A comparative analysis has revealed common patterns, including an emphasis on early intervention, the use of peer-support models, the involvement of families and communities, and scientifically based monitoring of programme effectiveness. It has been determined that the combat experience of Ukrainian military personnel has unique characteristics due to the duration, intensity, and high-tech nature of the war. A model programme for comprehensive assistance to Ukrainian military veterans has been proposed, which provides for the integration of evidence-based and complementary therapy methods, the development of a national support network, the creation of one-stop-shop service centres, the involvement of families and communities in the recovery process, and the implementation of digital solutions to ensure the accessibility of assistance. The practical significance of the study lies in the possibility of implementing the proposed model in the system of assistance to veterans in Ukraine, which will contribute to improving the effectiveness of rehabilitation programmes, strengthening social stability and restoring the human potential of the state. The novelty of the study consists in the development of a concept of multi-level support for veterans adapted to Ukrainian realities, based on a synthesis of global practices and national experience. The results can be used to shape state policy in the field of social and psychological reintegration of military personnel, as well as to develop specialised educational and training programmes for specialists in the veteran support system.

Keywords: reintegration of veterans, international experience, psychological rehabilitation, social integration, comprehensive model, post-traumatic growth, peer-to-peer model, multidisciplinary approach.

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Твердохлебова Н. Використання зарубіжного досвіду реінтеграції військовослужбовців. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2026. Вип. 1 (112). С. 348–363. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2026.1.25>.

Citation (APA): Tverdokhliebova, N. (2026). Using Foreign Experience in Reintegrating Military Personnel. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 1(112), 348–363. <https://doi.org/10.32631/v.2026.1.25>.

Використання штучного інтелекту:

в цьому рукописі автор(и) не використовував інструменти штучного інтелекту. Автор бере на себе відповідальність за оригінальність, точність, достовірність та цілісність рукопису, розуміючи, що подальше виявлення факту використання штучного інтелекту є підставою для відкликання опублікованої статті.

The use of artificial intelligence:

In this manuscript, the author(s) did not use artificial intelligence tools. The author takes responsibility for the originality, accuracy, authenticity, and integrity of the manuscript, understanding that further detection of the use of artificial intelligence is grounds for retraction of the published article.

